

บทที่ 5

จุดเริ่มต้นของระบบทุนนิยมในยุคกลาง

1. แนวคตินิยม

จากความหมายกว้าง ๆ ของลัทธิทุนนิยมซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงกำไรเป็นสำคัญ, มีการสะสมทุนอย่างกว้างขวาง และนำทุนนั้นไปใช้หากำไรด้วยวิธีต่าง ๆ การจะพิจารณาจุดเริ่มต้นของแนวคิดแบบทุนนิยมในยุคกลางนี้ จึงจะดูจากลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

- (ก) การขยายตัวของความคิดแบบทุนนิยมซึ่งก็คือความปรารถนาในกำไรเป็นจุดสำคัญในชีวิต
- (ข) การสะสมทุนและนำไปใช้เพื่อแสวงกำไร
- (ค) การพัฒนาให้คตินิยมได้แก่ การดำเนินการให้เกิดการสะสมทุน, และการนำทุนไปใช้ในธุรกิจเพื่อแสวงกำไร

สำหรับแนวคิดแบบทุนนิยมนี้ จะเห็นได้ชัดว่ายังไม่เกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ ของยุคกลาง ตัวอย่างเช่นในศตวรรษที่ 12 ความปรารถนาในกำไรไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์ ยังไม่มีการสะสมทุนอย่างกว้างขวาง และยังไม่มีการนำทุนไปใช้เพื่อแสวงกำไร อย่างไรก็ตามในระหว่างปี 1100-1500 สภาพการได้เปลี่ยนไปและอาจกล่าวได้ว่าทุนนิยมได้เกิดขึ้นแล้วในช่วง 4 ศตวรรษนี้เอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตเศรษฐกิจในสมัยกลาง

ทัศนคติเกี่ยวกับชีวิตเศรษฐกิจในสมัยกลางนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อทางศาสนาเป็นอย่างมาก ศาสนาเข้าไปมีบทบาทกำหนดแนวคิดของคนในสมัยนั้นเกือบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ, การเมือง และสังคม ความเชื่อโดยทั่วไปนั้นมีว่าชีวิตในโลกมนุษย์เป็นเพียงช่วง

เริ่มต้นสั้น ๆ ของชีวิตที่แท้จริงเท่านั้น ถ้าบุคคลเชื่อมั่นในคำสอนของศาสนาโดยผ่านสื่อกลางอันได้แก่โบสถ์แลพระ เขาก็จะค่อนข้างมั่นใจได้ว่าจะได้ไปสวรรค์แน่นอน คำสอนในสมัยนั้นจึงนำคนให้คิดถึงชีวิตหลังจากการตาย มากกว่าชีวิตในโลกปัจจุบัน

ตามแนวคิดในสมัยกลางนั้น เชื่อว่าในสังคมหนึ่งแต่ละคนในสังคมจะสังกัดอยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่ละชนชั้นมีหน้าที่เฉพาะของตน เช่นพระมีหน้าที่สวดมนต์อันวอน ชนชั้นปกครองมีหน้าที่ต่อสู้และให้ความคุ้มครอง ส่วนชนชั้นที่เหลือมีหน้าที่ทำงาน การกระทำหน้าที่ของทุกคนนั้นเป็นเพื่อส่วนรวมมิใช่เพื่อตัวเอง และจะทำให้เกิดสวัสดิการแก่ทุกคนโดยทั่วถึง บุคคลทุกคนจะพยายามทำงานที่เหมาะสมกับเขาในชนชั้นที่เขาสังกัด โดยมุ่งที่จะได้รับรางวัลแห่งการทำความดีด้วยการได้อยู่ในสวรรค์หลังจากตายไปแล้ว ถ้าผู้ใดต้องการเลื่อนฐานะให้สูงขึ้นย่อมแสดงถึงความเห็นแก่ตัว ด้วยเหตุนี้การที่ผู้ใดจะพยายามให้มีรายได้สูงเกินกว่าที่จำเป็นจะให้เขาดำรงชีวิตอยู่ได้ในชนชั้นที่เขาเกิดมาจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ผิด ชาวนาควรจะอยู่อย่างชาวนา พ่อค้าอยู่อย่างพ่อค้า ช่างฝีมืออยู่อย่างช่างฝีมือตลอดไป การพยายามจะเลื่อนระดับทางเศรษฐกิจหรือสังคมเป็นสิ่งที่ผิด ดังนั้นความเชื่อในยุคกลางจึงมีว่าผู้ที่ร่ำรวยนั้นไม่น่าไว้ใจและยากจะขึ้นสู่สวรรค์ได้ เพราะการที่มั่งคั่งร่ำรวยขึ้นมาแสดงถึงการที่เขาได้ส่วนแบ่งในความมั่งคั่งของสังคมมาจากบุคคลอื่นโดยไม่เป็นธรรม หรือไม่ก็เพราะเขาบริจาคในการกุศลน้อยเกินไป

ทัศนคติเกี่ยวกับเศรษฐกิจในยุคกลางนี้อาจเห็นได้ชัดจากหลักเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ 2 ประการซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในขณะนั้นคือ หลักเกณฑ์เรื่องราคายุติธรรม และเรื่องห้ามเรียกดอกเบี้ย

(ก) ราคายุติธรรม (Just Price) แนวคิดเรื่องนี้ก็คือถือว่าเป็นความผิดที่จะขายสินค้าในราคาที่สูงกว่าคุณค่าที่แท้จริงของสินค้านั้น ซึ่งคุณค่าที่แท้จริงดังกล่าวกำหนดได้

จากราคาที่เพียงพอจะให้ผู้ผลิตได้รับรายได้พอจะให้ตัวเขาและแรงงานของเขาดำรงชีวิตอยู่ทำหน้าที่ในชั้นของเขาต่อไปได้ด้วยดี และโดยทั่วไปราคายุติธรรมนั้นมักกำหนดขึ้นโดยเมือง, รัฐ หรือโบสถ์เพื่อปกป้องผู้บริโภค การซื้อถูกและขายแพงกว่ามูลค่าแท้จริงของสินค้าถือว่าเป็นบาปและผิดกฎหมายด้วย

(ข) การห้ามเรียกดอกเบี้ย (Usury) ตามความเชื่อของศาสนาคริสต์ในยุคกลางนั้นถือว่าการเรียกดอกเบี้ยจากการให้นำเงินไปใช้นั้นไม่ถูกต้อง การให้เงินสดแก่ผู้ที่ต้องการเงินไปใช้นั้นควรถือเป็นการช่วยเหลือในแง่การกุศลซึ่งไม่เรียกร้อยค่าตอบแทน เพราะผู้นำเงินไปใช้นั้นเอาไปใช้จ่ายสิ่งเปลืองโดยไม่ได้เกิดผลงอกเงยใด ๆ ขึ้นมาได้ แต่ถ้าหากเงินที่กู้ยืมไปนั้นได้ผลตอบแทนกลับมา การเรียกร้อยค่าดอกเบี้ยก็ไม่ผิด เช่นการให้กิจการธุรกิจยืมไปและผู้ให้ก็มีส่วนทั้งในความเสี่ยงและกำไรด้วย อย่างไรก็ตามการเรียกดอกเบี้ยโดยทั่วไปนั้นถูกถือว่าเป็นความผิดบาป และคริสตจักรในศตวรรษที่ 12-14 กำหนดว่าผู้เรียกดอกเบี้ยจะไม่ได้รับการยอมรับในชุมชนคริสเตียน รวมทั้งศัพทก็จะจัดทำพิธีทางศาสนาไม่ได้ด้วย นอกจากนี้เมืองและรัฐก็มีการลงโทษปรับผู้เรียกดอกเบี้ยจากการให้กู้ยืมอย่างหนักอีกด้วย

3. สภาพทั่วไปของธุรกิจในยุคกลาง

หลักเกณฑ์เรื่องราคายุติธรรมและการห้ามเรียกดอกเบี้ยนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเหมาะสมในสังคมที่จำกัดแบบยุคกลางตอนต้น ทั้งนี้เพราะในยุคนั้นอาหารค่อนข้างขาดแคลนในขณะที่มีความต้องการสูง การผูกขาดของสมาคมอาชีพและลักษณะจำกัดของตลาดก็ทำให้ง่ายที่จะเข้าครอบครองตลาดและกำหนดราคาสูงผูกขาดได้ เพื่อป้องกันเรื่องเหล่านี้ความคิดเรื่องราคายุติธรรมจึงเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยศาสนจักรสอนว่าการฉวย

โอกาสจากความต้องการของผู้บริโภคไปเพื่อสร้างความมั่งคั่งแก่ตัวเองนั้นเป็นมาย

ในเรื่องของการกู้ยืมนั้นปรากฏว่าการกู้ยืมส่วนใหญ่เป็นเพื่อนำไปบริโภค(คล้ายกับโรงรับจำนำในปัจจุบัน) เช่น ชาวนาที่ยากจนหรือผู้ที่ถูกภัยธรรมชาติจนพืชผลเสียหายจำเป็นต้องกู้ยืมเงินสำหรับใช้จ่ายจนกว่าจะทำการผลิตได้ใหม่, ชุมนางกู้ยืมเพื่อมาจัดงานแต่งงานให้บุตรสาวหรือเป็นค่าใช้จ่ายในการทำสงครามครูเสด เป็นต้น การกู้ยืมแบบนี้ทำโดยบุคคลที่มีความต้องการอย่างมาก ถ้าไม่มีการปกป้องโดยโบสถ์และเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ก็จะเป็นการง่ายที่ผู้ให้กู้จะเรียกดอกเบี้ยสูงโดยไม่ปราณี และเนื่องจากเงินที่กูไ้ไปนั้นถูกนำไปใช้จ่ายหมดเปลืองไปเกือบทันที เงินนี้จึงถูกถือว่าไม่ก่อให้เกิดดอกผลหรือเรียกกันว่า"เป็นหมัน"(sterile) ในความหมายที่ว่าผู้กู้ยืมไม่ได้รายได้ขึ้นมาจากเงินนั้นเลย จึงไม่ควรที่จะเรียกดอกเบี้ยจากผู้กู้เหล่านี้ นอกจากนั้นการหารายได้จากความโชคร้ายของผู้อื่นก็ถือว่าเป็นผิดหลักการของศาสนาด้วย

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าบรรยากาศในยุคกลาง(อย่างน้อยก็ในตอนต้น)นั้น ไม่เหมาะกับกรแสวงกำไรเลยเนื่องจากความเชื่อทางศาสนา อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยอื่นอีกด้วยที่ทำให้การดำเนินการแบบทุนนิยมนั้นยากจะเกิดขึ้นในยุคกลางตอนต้น นั่นก็คือการที่โลหะมีค่าในยุโรปนั้นหายากมากนับแต่สิ้นสุดอาณาจักรโรมันตะวันตก ซึ่งเป็นทั้งเนื่องจากการถูกทำลาย, ปล้นสะดม และการส่งออกไปซื้อสินค้าจากตะวันออก โดยเฉพาะทองคำนั้นจากศตวรรษที่ 9 ถึงกลางศตวรรษที่ 13 มีน้อยจนเกือบไม่มีการทำเหรียญทองคำขึ้นใช้เลยในยุโรปตะวันตก เหรียญทองคำที่มีหมุนเวียนอยู่บ้างนั้นเป็นเหรียญทองคำของอาณาจักรไบแซนไทน์ เหรียญษาปณ์ที่ยุโรปตะวันตกผลิตขึ้นส่วนใหญ่ในช่วงนี้จึงมักทำจากโลหะเงิน แม้กระนั้นก็ตาม จากความขาดแคลนและการเอาर्डเอาเปรียบของผู้ปกครอง ทำให้มีการนำทองแดงไปผสมในเหรียญเงินในสัดส่วนที่สูงเพื่อหากำไรด้วย การที่เหรียญษาปณ์มีน้อยนี้ทำ

ให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนส่วนมากในช่วงศตวรรษที่ 9 ถึงกลางศตวรรษที่ 13 นั้นมักทำโดยวิธีแลกเปลี่ยนสินค้ากันโดยตรง (barter) เหรียญกษาปณ์เหมาะสมจะใช้กับการซื้อขายปลีกย่อยเท่านั้นเพราะเหรียญกษาปณ์ที่มีค่ามาก ๆ สำหรับการค้าใหญ่ ๆ ไม่อาจหาได้ในยุคนั้น ด้วยเหตุนี้การคิดจะสะสมเงินทองตามหลักการแบบทุนนิยมจึงเป็นสิ่งที่ยากจะทำได้ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าตราบจนถึงปี 1200 นั้น เศรษฐกิจยุคกลางโดยส่วนรวมยังไม่อาจเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจทุนนิยมได้เลย อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นไปสถานการณ์ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปทีละน้อย เปิดทางไปสู่การทำธุรกิจในแนวทางแบบทุนนิยม ซึ่งที่สำคัญก็คือในด้านของการสะสมทุนและการพัฒนาเทคนิคด้านธุรกิจขึ้น

4. การสะสมทุน

มีการค้นพบแหล่งแร่เงินขึ้นหลายแห่งในศตวรรษที่ 9 และ 10 แต่ที่สำคัญนั้นเป็นการค้นพบแหล่งแร่เงินที่ Freiburg ในกลางศตวรรษที่ 12 นอกจากนั้นระหว่างปี 1100 ถึง 1300 ก็มีการค้นพบแหล่งแร่ทองคำและเงินขึ้นอีกที่โบฮีเมีย, ทรานซิลวาเนีย และคาร์ปาเธียน นอกจากนั้นก็ปรากฏว่านักบวกรูเสดได้กวาดค้อนทรัพย์สมบัติมาจากเมืองแถบตะวันออกเข้าสู่ยุโรป และเวนิสกับเยนาก็สามารถขยายการค้าควบคุมเขตเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกไว้ได้ด้วย ดังนั้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมา ปริมาณโลหะมีค่าในยุโรปซึ่งเพิ่มอย่างช้า ๆ ในตอนแรกก็ได้เพิ่มรวดเร็วขึ้นเรื่อย ๆ และการเพิ่มขึ้นของการค้าได้ทำให้กระแสเงินหมุนเวียนมากขึ้น หลายชาติได้มีการทำเหรียญกษาปณ์ทองคำออกใช้เช่น ฟลอเรนซ์ทำเหรียญทองคำที่เรียกว่า florins ในปี 1252 เวนิสทำเหรียญทองคำที่เรียกว่า ducats ในปี 1284 เป็นต้น เหรียญเหล่านี้ถูกใช้หมุนเวียนทั่วยุโรปในลักษณะเงินตราระหว่างประเทศที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง มิใช่ใช้จำกัดเพียงในท้องถิ่นเท่านั้น การเพิ่มขึ้นของเหรียญกษาปณ์นี้ทำให้ปริมาณธุรกิจที่ทำโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางขยายตัวขึ้นด้วย ประชาชนทำการซื้อขาย, เช่า, กู้

โดยใช้เงินเป็นสื่อกลางแทนที่จะทำการแลกเปลี่ยนโดยตรงในรูปของสินค้า,บริการ หรือที่ดินมากขึ้น เศรษฐกิจในยุคกลางจึงค่อย ๆ พัฒนาเข้าสู่ลักษณะเศรษฐกิจแบบใช้เงิน(Money Economy)

อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี 1100 เป็นต้นไปนั้น การสะสมทุนได้เริ่มเกิดขึ้น เพราะการมีเงินตราหมุนเวียนมากขึ้นนี้เอง ผลกำไรจากการขยายตัวของการค้า และการมีเหมืองแร่โลหะมีค่าเกิดขึ้น ร่วมกับการขยายตัวของธุรกิจการเงิน ทำให้พ่อค้าจำนวนมากเริ่มสะสมความมั่งคั่งขึ้นได้ และการสะสมทุนนั้นก็มีความเร็วเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

5. วิธีการธุรกิจแบบทุนนิยม

วิธีการทางธุรกิจแบบทุนนิยมที่ดำเนินการกันในสมัยกลางนั้น ส่วนใหญ่เป็นในเรื่องของการขยายสินเชื่อ(เครดิต) แม้ว่าเงินจะถูกห้ามไม่ให้มีการเรียกดอกเบี้ย แต่ก็ปรากฏว่ามีการคิดดอกเบี้ยในรูปแบบต่าง ๆ หลายแบบเกิดขึ้น รูปแบบสำคัญรูปแบบหนึ่งของการคิดดอกเบี้ยได้แก่การให้สินเชื่อในการซื้อสินค้า ในกรณีนี้ดอกเบี้ยเงินจะถูกผูกมัดอยู่ในรูปของการทำให้ราคาสูงกว่าที่จะเป็นในกรณีซื้อด้วยเงินสดเล็กน้อย การค้าขายโดยให้สินเชื่อนี้เป็นเรื่องปกติในการค้าสมัยกลาง โดยเฉพาะในผลผลิตหลักเช่น ธัญพืช, ไวน์, ขนสัตว์, หนังสัตว์ และเกลือ

สินเชื่ออีกรูปแบบหนึ่งนั้นเกี่ยวข้องกับการส่งเงินไปต่างประเทศหรือการจัดการเงินตราต่างประเทศ เช่นเมื่อพ่อค้าฝรั่งเศสได้รับเงินค่าซื้อสินค้าจากพ่อค้าอังกฤษเป็นเงินอังกฤษไว้ก่อน แต่พ่อค้าอังกฤษสัญญาว่าจะให้เอาเงินอังกฤษนั้นไปแลกเป็นเงินฝรั่งเศสได้ที่ปารีสในอีก 6 เดือนถัดไป ในกรณีเช่นนี้พ่อค้าฝรั่งเศสจะได้รับดอกเบี้ยแฝงอยู่ในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนให้เขานำเงินอังกฤษไปแลกเป็นเงินฝรั่งเศสได้สูงกว่าค่าทั่วไปเล็กน้อย

การกู้เงินอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งศาสนจักรอนุญาตได้แก่ การขาย"ค่าเช่า" ตัวอย่างก็คือ ถ้านาย A มีที่ดินแปลงหนึ่งซึ่งได้ค่าเช่า 20 ปอนด์ต่อปี เขาอาจเจรจา ขาย"ค่าเช่า" นี้กับนาย B เพื่อแลกกับเงิน 200 ปอนด์ B จะเป็นผู้ได้รับค่าเช่าจากที่ดินผืนนั้นต่อไปตราบนานชีวิต(แต่ A ยังคงมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นอยู่, B ได้ไปเพียงสิทธิใน"ค่าเช่า"เท่านั้น) เมืองต่าง ๆ มักนิยมใช้วิธีนี้ในการหาเงิน โดยขายสิทธิ"ค่าเช่า"ในทรัพย์สินต่าง ๆ ของเมือง หรือขายสิทธิใน"ภาษี"ที่จัดเก็บเป็นประจำปีเพื่อแลกกับเงินก้อนมาก่อน ผู้จ่ายเงินก้อนให้กับเมืองก็จะได้รับสิทธิรับค่าเช่าหรือภาษีแทนเมืองไปจนกว่าเขาจะสิ้นชีวิตหรือครบกำหนดที่ตกลงกัน(อาจเป็น 10-20 ปี)

การกู้ที่สำคัญมากในแง่ธุรกิจในสมัยกลางนั้น ก็คือการกู้ที่เกี่ยวข้องกับ"ห้างหุ้นส่วน" อันเป็นรูปแบบขององค์การธุรกิจที่แพร่หลายที่สุดในยุคนั้น โดยปกติห้างหุ้นส่วนนั้นผู้บริหารทุกคนจะลงเงินค่าหุ้นเพื่อช่วยให้มีเงินทุนดำเนินธุรกิจได้ แต่ยังมีหุ้นส่วนแบบหนึ่งซึ่งเรียกว่า Commenda partnership (ในระยะหลังบางครั้งเรียกว่า Sleeping partnership) ซึ่งแบ่งหุ้นส่วนเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งลงทุน อีกกลุ่มหนึ่งเป็นฝ่ายจัดการ เช่นพ่อค้าชาวเวนิสกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ลงทุนซื้อสินค้าลงเรือ โดยหุ้นส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นฝ่ายจัดการเดินทางและทำการค้าให้ทั้งหมด เมื่อธุรกิจเสร็จสิ้นก็จะแบ่งกำไรกันโดยผู้ลงทุนมักได้ไป $\frac{3}{4}$ ในขณะที่หุ้นส่วนผู้ดำเนินการ(โดยไม่ต้องลงทุน)ได้ไปราว $\frac{1}{4}$ ของกำไร หรืออาจเป็นสัดส่วนอย่างอื่นแล้วแต่จะตกลงกัน นอกจากนั้นอาจใช้วิธีที่หุ้นส่วนแบ่งสัดส่วนของทุนและงานไว้ต่างกัน แล้วกำหนดส่วนแบ่งตามความเป็นธรรมก็ได้ เช่น หุ้นส่วนที่ลงทุนอย่างเดียวออกทุน $\frac{2}{3}$ ส่วนหุ้นส่วนที่ลงแรงดำเนินการออกทุน $\frac{1}{3}$ เมื่อได้กำไรแล้วก็แบ่งกำไรกันคนละครึ่งเป็นต้น ในลักษณะเช่นนี้หุ้นส่วนประเภทออกเฉพาะ เงินทุนก็เหมือนกับให้หุ้นส่วนอีกประเภทหนึ่งก็ยืมเงินไปทำธุรกิจนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ถ้าหุ้นส่วนมีจำนวนมาก การแบ่งสัดส่วนของทุนและงานตลอดจนส่วนแบ่งกำไรก็อาจจะยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการใช้วิธีอื่น เช่นในเยนัวสมัยศตวรรษที่ 13 เมื่อคนกลุ่มหนึ่งตั้งใจจะสร้างเรือใหญ่ขึ้น ก็อาจแบ่งเงินที่ต้องใช้ทั้งหมดเป็นส่วน ๆ หรือเป็นหุ้น (เรียกว่า loca) ผู้ถือแต่ละหุ้นจะเป็นเจ้าของส่วนหนึ่งของเรือและได้สิทธิในการแบ่งกำไรด้วย ซึ่งก็คล้ายกับบริษัทร่วมหุ้นนั่นเอง นอกจากการดำเนินการลักษณะนี้ในการสร้างเรือเพื่อการค้าทางทะเลแล้ว ยังมีการร่วมหุ้นแบบนี้เพื่อจัดหาเงินไปให้กู้แก่เมืองหรือกษัตริย์ และสำหรับลงทุนทำเหมืองแร่อีกด้วย เห็นได้ชัดว่าการให้กู้โดยได้ผลตอบแทนอาจแฝงอยู่ในรูปการเข้าเป็นหุ้นส่วน (โดยเฉพาะแบบ commenda) ได้ ซึ่งตราบิตที่ผู้ให้กู้ยังมีความเสี่ยงอยู่ ทางศาสนจักรก็ไม่ห้าม

การลงทุนอีกรูปหนึ่งซึ่งอยู่ระหว่างการให้กู้เงินโดยตรงกับโดยอ้อม (โดยผ่านทางหุ้นส่วน) ก็คือ sea loan ซึ่งใช้กันมากในอิตาลีและแพร่ขึ้นไปทางยุโรปเหนือ ในกรณีนี้นายทุนจะจ่ายเงินให้แก่พ่อค้าล่วงหน้า ถ้าการเดินทางค้าขายประสบความสำเร็จ เขาจะได้เงินกลับคืนพร้อมผลตอบแทนอีกราว 20-30% แต่ถ้าเรือล่ม, สูญหาย เขาก็จะสูญเสียเงินทั้งหมด ถ้าเงินกู้ที่ใช้เรือค้าประกันก็จะเรียกว่าเป็น bottomry contract แต่ถ้าใช้สินค้าค้าประกันเรียกว่า respondentia loan การกู้เงินวิธีนี้เป็นที่พ่อค้าสามารถแบ่งความเสี่ยงของเขากับนายทุนได้ อันทำให้คล้ายกับเป็นรูปหนึ่งของการประกันภัย นอกจากนี้ในระยะต่อมา ก็มีการกระจายความเสี่ยงของพ่อค้าไปสู่นายทุนอีกแบบหนึ่งที่เรียกว่า underwriting อันเป็นการที่พ่อค้าเขียนอธิบายแผนการเดินทางทำการค้าของเขา และเชิญชวนให้บุคคลผู้มั่งคั่งร่วมเฉลี่ยผลกำไรและความเสี่ยงด้วย ซึ่งผู้ที่ตกลงก็จะลงนามในเอกสารว่าจะยอมรับความเสียหายเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งถ้าการค้าประสบความสำเร็จ เขาก็จะได้ส่วนแบ่งกำไร แต่ถ้าล้มเหลว เขาก็จะสูญเสียเงินส่วนที่ลงไป

วิธีการแบบทุนนิยมในยุคกลางนั้น ไม่เพียงมีแต่เรื่องเกี่ยวกับสินค้าเท่านั้น วิธีการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการโอนเงินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เนื่องจากการขนส่งเงินตรา มีความเสี่ยงสูงทั้งจากการถูกปล้นสะดมและจากภัยอันตรายอื่น ๆ นอกจากนั้นการขนส่งก็ยังมีล่าช้าและไม่สะดวก ซ้ำยังมีกฎหมายห้ามส่งทองคำและเงินออกนอกประเทศในบางประเทศ และเงินตราของเมืองหนึ่งก็อาจไม่เป็นที่ยอมรับในอีกเมืองหนึ่งด้วย จากเหตุผลเหล่านี้จึงจำเป็นต้องหาทางที่จะส่งเงินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งให้ง่ายขึ้น ซึ่งคำตอบของปัญหานี้ก็คือการใช้ตั๋วเงิน (Bill of Exchange) ซึ่งเริ่มรู้จักใช้กันตั้งแต่ราวปี 1156-57 โดยวิธีการก็คือถ้าพ่อค้าที่เมืองหนึ่งซื้อสินค้าจากพ่อค้าเมืองอื่น แทนที่เขาจะจ่ายเป็นเงินสด ก็อาจตกลงจ่ายเป็นเงินตราของเมืองที่กำหนด (เช่นเมืองของผู้ขายสินค้า) ภายในระยะเวลาที่กำหนดในอนาคต เอกสารที่แสดงข้อตกลงนี้เรียกว่าตั๋วเงิน ซึ่งจะแสดงถึงการให้สินเชื่อด้วยเพราะเงินไม่ได้มีการจ่ายทันที และยังเกี่ยวข้องกับการโอนเงินและการแลกเปลี่ยนเงินตราไปสู่เงินสกุลที่กำหนดด้วย

ตั๋วเงินแบบง่าย ๆ นี้ ต่อมาได้มีการพัฒนาไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น เรียกว่าดราฟท์ (draft) ซึ่งใช้กันในกลางศตวรรษที่ 14 เป็นต้นไปและใช้กันมากในศตวรรษที่ 15 ในกรณีของดราฟท์นี้จะมีผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย คือผู้เป็นลูกหนี้เรียกว่า drawer (ผู้ออกตั๋ว), ผู้จ่ายเงินเรียกว่า drawee และผู้รับเงินเรียกว่า payee ตัวอย่างเช่นนาย A ซื้อสินค้าจากนาย B ชาวเวนิสที่เยนัว แทนที่จะจ่ายเป็นเงิน นาย A จะให้ใบสั่งจ่ายแก่ B ให้ไปเก็บเงินจากนาย C ซึ่งอยู่ในเวนิสและเป็นลูกหนี้ของนาย A อยู่ให้จ่ายเงินแก่ B ภายในเวลาที่กำหนด

นอกจากนี้ในตอนปลายยุคกลาง ตั๋วเงินได้พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งเป็น acceptance ซึ่งในกรณีนี้ผู้จ่ายเงิน (ให้กับผู้ถือดราฟท์) ตกลงจะจ่ายเงินให้โดยลงนามยอมรับความรับผิดชอบ

ในการจ่าย ซึ่งทำให้เชื่อได้มากขึ้นว่าตัวเงิน(หรือคริปโท)นั้นจะขึ้นเป็นเงินได้จริง

ระบบการใช้สินเชื่อและการโอนเงินที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพ่อค้านักธุรกิจมาก และการใช้ตัวเงินกันอย่างแพร่หลายนี้ทำให้เกิดระบบการหักชำระบัญชี(clearing) ขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา โดยจุดเริ่มนั้นมาจากงานแสดงสินค้าที่แฮมเปอร์ก่อน การหักชำระบัญชียุคนี้เป็นกระบวนการที่หนี้สินของพ่อค้าต่าง ๆ ถูกนำมาหักชำระกันทางบัญชีก่อนที่จะมีการจ่ายเงินกันจริง ตัวอย่างเช่นถ้า นาย A เป็นหนี้ นาย B 100 ปอนด์ และ B เป็นหนี้ C 100 ปอนด์ C เป็นหนี้ A 100 ปอนด์ ถ้าจะจ่ายหนี้กันเป็นเงินสด A ก็ต้องจ่ายเงินให้ B , B จ่ายให้ C และ C จ่ายให้ A แต่ทั้ง 3 คนมาพบปะกันและหักบัญชีกันก่อน ก็จะพบว่าหนี้สินหักล้างกันไปหมดโดยไม่ต้องจ่ายเงินสดเลย ดังนั้นระบบการหักชำระบัญชียุคนี้จะช่วยให้การค้ารายใหญ่ ๆ ที่งานแสดงสินค้านั้นสามารถจ่ายโอนเป็นเงินสดเพียงจำนวนไม่มากนักเท่านั้น

รูปแบบของเอกสารสินเชื่ออีกแบบหนึ่งที่สำคัญก็คือ fair letter ซึ่งเริ่มใช้กันในงานแสดงสินค้าที่แฮมเปอร์ก่อนในศตวรรษที่ 12-13 พ่อค้า A อาจอยากซื้อสินค้าจาก B แต่มีเงินไม่พอ อย่างไรก็ตามเขาจะได้เงินมาหากได้สินค้านั้นไปขายเสียก่อน ดังนั้น A อาจตกลงกับ B ว่าจะจ่ายค่าสินค้าให้ในงานแสดงสินค้าครั้งถัดไป(งานมีกำหนดแน่นอน) ซึ่งเขาจะมีเงินมาชำระได้เพราะนำสินค้านั้นไปขายหากำไรแล้ว ในกรณีที่ B ลังเลว่าควรจะให้สินเชื่อ A หรือไม่ ก็อาจมีคนกลางซึ่งโดยทั่วไปคือผู้มีอาชีพรับแลกเปลี่ยนเงินตราซึ่งทำธุรกิจประจำอยู่ในงานแสดงสินค้านั้นเป็นที่รู้จักและยอมรับทั้ง A และ B ถ้าผู้รับแลกเปลี่ยนเงินตรานี้ลงนามค้าประกันให้ A ก็จะทำให้ B รู้สึกปลอดภัยที่จะให้สินเชื่อแก่ A ได้ นอกจากนั้นยังปรากฏว่าในระยะต่อ ๆ มาผู้รับแลกเปลี่ยนเงินตรานี้อาจเป็นผู้ให้เงินกู้แก่ A สำหรับไปซื้อสินค้า

จาก B เสียเอง โดย A จะออก fair letter ให้ผู้รับแลกเปลี่ยนเงินตรา(แทนที่จะออกให้ B) ซึ่งเมื่อครบกำหนดเขาจะจ่ายเงินโดยมีคอกเบี้ยแฝงอยู่ด้วยเสมอ ในกรณีของ fair letter นี้เนื่องจากศาสนจักรและผู้ปกครองต่างก็สนับสนุนให้มีงานแสดงสินค้า คอกเบี้ยที่จ่ายสำหรับการกู้เงินภายในงานจึงถูกถือว่าถูกต้องตามกฎหมายด้วย

เมื่อธุรกิจขยายตัวมากขึ้นและวิธีการสลัซซึบซ็อนขึ้น เทคนิคของการทำธุรกิจก็จำเป็นต้องมีการปรับปรุงขึ้นด้วย เช่นการซื้อขายแบบขายส่ง(wholesale)สินค้าที่ละมาก ๆ , การขายโดยคู่เพียงแต่ตัวอย่างสินค้าแล้วตกลงทำสัญญากันโดยไม่ต้องดูสินค้าทั้งหมด เป็นต้น การปรับปรุงที่สำคัญมากอีกอย่างหนึ่งก็คือในเรื่องระบบบัญชีซึ่งมีการใช้ระบบบัญชีคู่ (double entry) ขึ้นโดยเริ่มจากเวนิสเมื่อประมาณปี 1494 หลังจากนั้นก็แพร่หลายไปทั่วยุโรปอย่างรวดเร็ว ระบบบัญชีนี้ทำให้การตรวจสอบต่าง ๆ ทำได้โดยสะดวกอย่างยิ่ง นอกจากนั้นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือการนำตัวเลขอารบิก(ซึ่งอาหรับนำมาจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง)มาใช้แทนเลขโรมัน ทำให้การบวก ลบ คูณ หาร การบันทึกบัญชี ทำได้สะดวกมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การเอาเลขอารบิก 378 มาบวก ลบ คูณ หารกับเลข 34 ย่อมสะดวกกว่าการเอา CCCLXXVIII (378 เขียนเป็นเลขโรมัน) มาบวก ลบ คูณ หารกับXXXIV (34 เขียนเป็นเลขโรมัน)อย่างแน่นอน

6. ทัศนคติแบบทุนนิยม

นับแต่ราวศตวรรษที่ 13 การคิดคอกเบี้ยเงินกู้และการหากำไรก็เริ่มมีอย่างแพร่หลายแล้วในยุโรป ในโลกของธุรกิจนั้นมีหลายวิธีที่ทำให้การคิดคอกเบี้ยจากเงินกู้ถูกแฝงมาในรูปอื่นดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนก่อน ส่วนด้านกำไรนั้นแม้ว่ากำไรที่สูงจะถูกถือว่าเป็นผิดศีลธรรม แต่พ่อค้าในสมัยกลางจำนวนมากก็แสวงกำไรอย่างหิวกระหาย

ในแง่ทัศนคติทั่วไปนั้นปรากฏว่าก็เริ่มเปลี่ยนไป ครู อาจารย์ นักบวช นักเขียน เริ่มอธิบายถึงความเหมาะสมที่จะให้มีการแสวงกำไรและเรียกดอกเบี้ยได้ในกรณีต่าง ๆ เช่น ให้เหตุผลว่าถ้าผู้ให้กู้มีความเสี่ยงเพราะอาจสูญเสียเงินได้ เขาก็อาจเรียกดอกเบี้ยเพื่อชดเชยความเสี่ยงนั้นได้ ในระยะหลัง ๆ ของช่วงนี้จึงปรากฏว่ามีการนำเอาคำอื่นที่มีความหมายเบาลงมาใช้แทน "usury" "สำหรับการเรียกดอกเบี้ย คือใช้คำว่า "interest" "โดยให้หมายถึงการคิดดอกเบี้ยในอัตราพอเหมาะ ส่วน usury นั้นถูกนำไปใช้เฉพาะกับการเรียกดอกเบี้ยในอัตราชู้ครีคเท่านั้น นอกจากนี้ในด้านการหากำไรก็มีการยอมรับมากขึ้นเช่นกัน เช่นในศตวรรษที่ 15 นั้นนักบุญ Saint Antoninus ก็เคยกล่าวว่าบางครั้งก็ยอมรับได้ที่ผู้ขายจะคิดราคาสูงกว่าที่กำหนดได้ไม่เกิน 50%

อาจสรุปได้ว่าการพัฒนาแนวคิดทุนนิยมหลังจากศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมานั้นเนื่องจากการค้าและธุรกิจขยายตัว ทำให้เกิดชนชั้นพ่อค้า-นักลงทุนผู้แสวงกำไรและเรียกดอกเบี้ยเงินกู้เป็นปกติในการทำธุรกิจ เมื่อคนกลุ่มนี้มีความสำคัญมากขึ้นและเมื่อโบสถ์(ซึ่งมั่งคั่งอยู่เสมอ) ได้เข้ามามีบทบาทในทางการเงินและธุรกิจด้วย ก็ทำให้ทัศนคติของคนในสมัยกลางค่อย ๆ ปรับตัวยอมรับแนวคิดทุนนิยมมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างช้า ๆ

ในส่วนของผู้มีแนวคิดแบบทุนนิยมนั้น อาจย้อนหลังไปพิจารณาได้ตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 11 ซึ่งตามเมืองต่าง ๆ เริ่มมีกลุ่มพวก "ผู้ให้กู้ยืม" เกิดขึ้นแล้ว คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นพวกยิว ซึ่งโดยปกติไม่อาจเป็นเจ้าของที่ดินได้และไม่อาจอยู่ในระบบสังคมศักดินาได้ด้วย แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ติดอยู่ในเรื่องข้อห้ามการเรียกดอกเบี้ยของศาสนจักรเพราะไม่ใช่ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ชาวยิวเหล่านี้ให้เงินกู้เพื่อการ "บริโภคน" เป็นสำคัญแก่ทั้งชาวนา, กรรมกร และขุนนางที่ต้องการการเงินใช้จ่าย ทั้งนี้โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราสูงและต้องมีสิ่งค้ำประกัน เงินกู้ที่มั่นคงด้วยเช่น

เพชรพลอย, เครื่องมือทำการเกษตร ธุรกิจของนายทุนเงินกู้เหล่านี้ในระยะแรกจึงมีลักษณะแบบเดียวกับโรงรับจำนำในปัจจุบันนั่นเอง

ในศตวรรษที่ 12 นายทุนเงินกู้ชาวยิวได้ทำธุรกิจในเมืองมากขึ้น และเริ่มมีการให้เงินกู้แก่พ่อค้าเป็นระยะ ๆ อันเป็นเงินกู้ที่แตกต่างไปจากเดิมเพราะไม่ใช่กู้อุปโภคสิ้นเปลือง และในปลายศตวรรษที่ 12 นี้เองนักธุรกิจชาวคริสต์จากเมืองแถบอิตาลีก็เริ่มเข้าทำธุรกิจการให้กู้ยืมเงินด้วย ที่สำคัญก็คือกลุ่มที่มาจากเมืองตอนเหนือของอิตาลี(คือ Lombardy) ซึ่งมีชื่อเรียกรวม ๆ กันไปว่าพวกลอมบาร์ด(Lombards) พวกผู้ให้กู้ยืมเหล่านี้ไม่ได้พำนักอาศัยอยู่ในเมืองบ้านเกิดของตน แต่จะย้ายไปสู่เมืองใหม่โดยเฉพาะแถบยุโรปเหนือซึ่งมีโอกาสทำธุรกิจสูง ในปลายศตวรรษที่ 13 นั้นชาวอิตาลีได้เปิดสำนักเงินกู้เรียกว่า tables de pret ขึ้นในเบลเยียม(เขต Flanders) โดยได้รับสิทธิให้เปิดได้ในปี 1280 และในปี 1300 ก็มีทั่วไป การกู้เงินในระยะหลังนี้ไม่ได้มีลักษณะแบบโรงรับจำนำเหมือนแต่ก่อน เพราะเป็นการกู้เงินที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจเป็นสำคัญ ในช่วงนี้ผู้ให้กู้เงินและผู้รับแลกเปลี่ยนเงิน(ซึ่งมักทำหน้าที่ให้กู้เงินด้วย) ได้เริ่มธุรกิจรับฝากเงินขึ้นด้วย โดยในระยะแรก ๆ เป็นการรักษาความปลอดภัยของเงินไว้ให้เท่านั้น แต่ต่อมาก็ได้มีการนำเงินที่คนมาฝากไว้นี้ไปให้กู้(โดยเก็บสำรองไว้ส่วนหนึ่งในกรณีที่มีผู้ฝากมาขอถอนเงินไป) ซึ่งกิจกรรมนี้ก็คือการธนาคารแบบหนึ่งนั่นเอง และเมื่อกิจการขยายตัวออกไป ผู้รับฝากเงินนี้ก็แย่งกันหาเงินฝากโดยยอมจ่ายดอกเบี้ยให้แก่ผู้มาฝากด้วย ดอกเบี้ยเงินฝากนี้อาจให้สูงถึง 10% แต่ผู้รับฝากก็สามารถนำไปให้กู้ต่อได้ในอัตรา 30% ขึ้นไป

กลุ่มที่มีบทบาทในด้านธุรกิจการเงินที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ กลุ่มที่เรียกว่าThe Templars อันเป็นกลุ่มของอัศวินที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือในการทำสงครามครูเสด แม้ว่ากลุ่ม

อศวินนี้จะไม่ได้ตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายทางธุรกิจ แต่การที่มีทรัพย์สินมีค่าสะสมอยู่มากจากการบริจาคของผู้เคร่งศาสนา ทั้งในรูปของที่ดิน ปราสาท และเงินตรา นอกจากนั้นก็มีการรับฝากเงินจากภักษัตริย์ไว้ด้วย เช่นในปี 1182-88 พระเจ้าเฮ็นรีที่ 2 แห่งอังกฤษก็ฝากเงินไว้กับกลุ่มอศวินนี้ ดังนั้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 กลุ่มอศวินนี้จึงเข้าทำธุรกิจด้านการรับฝากเงินตามเก็บและโอนเงิน ตลอดจนการให้กู้เงินด้วย กิจกรรมของกลุ่มอศวินดังกล่าวดำเนินมาช้านานจนถึงช่วงปี 1307-1312 จึงยุติลงจากการที่ภักษัตริย์ฝรั่งเศสสู้เรื่องขึ้นโดยหวังจะยึดครองทรัพย์สินของกลุ่มอศวินนี้ ทั้งนี้ด้วยความสนับสนุนของสันตะปาปาและผู้ปกครองอื่น ๆ ด้วย

ในช่วงศตวรรษที่ 13 นั้น ธุรกิจด้านการเงินได้มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ โดยกลุ่มกิจการของพวกเขาซื้อสายอิตาลีซึ่งมีลักษณะเป็นกิจการแบบครอบครัว กลุ่มธุรกิจเหล่านี้ไม่ได้ทำการให้กู้เงินรายย่อยเหมือนแต่ก่อน แต่จะเข้าไปมีส่วนในการค้าและการให้กู้ขนาดใหญ่ นักธุรกิจการเงินกลุ่มนี้ดำเนินการในลักษณะแสวงกำไรจากทุกอย่างที่จะทำได้ เช่นทั้งในด้านการทำการค้าข้าวสาลี เครื่องเทศ ผ้า ไวน์ ลงทุนในการเดินเรือ และทำการค้าทางทะเล บริการในการโอนเงินจากเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่ง ตลอดจนให้เงินกู้แก่พ่อค้าและผู้ปกครองที่ต้องการเงิน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มกิจการของพวกเขาซื้อสายอิตาลีมีความสำคัญขึ้นมาได้ก็คือ ภักษัตริย์และสันตะปาปา ภักษัตริย์ฝรั่งเศส อังกฤษ และสเปนขณะนั้น กำลังพยายามรวบรวมดินแดนในอาณาเขตเพื่อจัดการปกครองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งการดำเนินการเช่นนั้น บางครั้งต้องมีการทำสงคราม ภักษัตริย์เหล่านี้จึงต้องการเงินสำหรับใช้จ่ายในการจ้างทหาร จัดหาเสบียง และอื่น ๆ ตลอดจนเพื่อความสะดวกสบายของภักษัตริย์เองด้วย เมื่อได้ใช้เงินจากภาษีและค่าธรรมเนียมหมดแล้ว ภักษัตริย์ก็จะต้องหาแหล่งเงินกู้โดยจ่ายอัตราดอกเบี้ยให้

ในอัตราสูงระหว่าง 10-40% หรืออาจสูงกว่านั้น

ในส่วนของสันตะปาปานั้น ค้าสนจักรจะจัดเก็บภาษี, ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ จากเกือบทุกดินแดนในยุโรปที่นับถือศาสนาคริสต์ เมื่อจัดเก็บแล้วก็จะส่งมาเก็บรักษาไว้ที่กรุงโรม สำหรับใช้เมื่อจำเป็น กลุ่มกิจการของพวกเขาซื้อสายอิตาลีนี้เองได้รับมอบอำนาจให้เป็นตัวแทนในการจัดเก็บ, โอนย้าย และเก็บรักษาเงินเอาไว้ นอกจากนั้นในขณะที่สันตะปาปาต้องการใช้เงินเป็นพิเศษ ก็อาจกู้ยืมเงินจากกลุ่มกิจการเหล่านี้ได้ด้วย

จากความสำคัญของกลุ่มกิจการธุรกิจการเงินของพวกเขาซื้อสายอิตาลีนี้ ทำให้เมืองสำคัญในอิตาลีเช่น ฟลอเรนซ์ กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจการเงินของยุโรปในศตวรรษที่ 14 โดยมีสาขาอยู่ทั่วไปในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เช่นฝรั่งเศส อังกฤษ เบลเยียม เยอรมัน สวิส ตลอดจนดินแดนทางตะวันออกและหมู่เกาะแถบเมดิเตอร์เรเนียนด้วย อย่างไรก็ตามกิจการธุรกิจการเงินขนาดใหญ่เหล่านี้แม้จะมีอิทธิพลสูงแต่ก็มีความเสี่ยงอยู่ไม่น้อย ตัวอย่างเช่นกิจการของตระกูล Bardi แห่งฟลอเรนซ์ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างสูงระหว่างปี 1294-1330 นั้น หลังจากถูกปฏิเสธหนี้สินจากเจ้าเมืองเนเปิล และการที่พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 3 แห่งอังกฤษไม่สามารถจ่ายเงินกู้คืนได้ในช่วงปี 1345-46 ก็ทำให้กิจการนี้ถึงกับล้มละลายลง

7. ทุนนิยมในอุตสาหกรรม

แม้ว่ากิจการอุตสาหกรรมในยุคกลางของยุโรปยังคงทำการผลิตขนาดเล็กโดยใช้ระบบช่างฝีมืออยู่ แต่ลักษณะการดำเนินการแบบทุนนิยมก็เริ่มเกิดขึ้นแล้วในบางแห่ง เช่นในอุตสาหกรรมทอผ้าและอุตสาหกรรมโลหะในแถบแฟลนเดอร์ และในอุตสาหกรรมทอผ้าของฟลอเรนซ์และอิตาลีเหนือ ซึ่งมีการผลิตขนาดใหญ่เพื่อตลาดต่างประเทศเป็นหลัก ในเขตเหล่านี้ได้มีการนำระบบจ่ายงาน (Putting-Out System หรือ Domestic System)

มาใช้อย่างเต็มที่ในศตวรรษที่ 13 และ 14 ภายใต้ระบบนี้พ่อค้าที่มั่งคั่ง(นายทุน)จะซื้อวัตถุดิบ, จ่ายค่าแรงให้แรงงานกลุ่มต่าง ๆ ให้ทำงานจนได้ผลผลิตสำเร็จรูป แล้วจะเป็นผู้จัดจำหน่ายผลผลิตเหล่านั้นด้วย การผลิตในลักษณะนี้ต่างไปจากระบบช่างฝีมือธรรมดาตรงที่ว่า เป็นการทำการผลิตจำนวนมากโดยใช้แรงงานจ้างทั้งสิ้น แรงงานไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคือไม่ได้เป็นเจ้าของวัตถุดิบและบางทีอาจไม่ได้เป็นเจ้าของแม้แต่เครื่องมือสำหรับใช้ในการผลิตอีกด้วย นายทุนเป็นผู้ควบคุมกระบวนการผลิตทั้งหมดแต่ผู้เดียว อย่างไรก็ตามทุนนิยมในอุตสาหกรรมเช่นนี้ยังมีน้อยมากในยุคกลาง ส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมแบบทุนนิยมจะมุ่งไปในด้านการค้าและการเงินมากกว่า
